

BAKI AVRASIYA UNIVERSİTETİ

**Bakı Avrasiya Universitetinin
Elmi Şurasının iclasında qəbul edilmişdir.
Protokol: 27.12.2018 № EŞ01-11/18**

TƏSDİQ EDİRƏM:

Rektor: _____ prof. N.Z.Hüseynli

2018-ci il üçün fəlsəfə doktoru proqramı üzrə doktoranturaya

QƏBUL İMTAHAN PROQRAMI

İxtisas: 5719.01 Folklorşünaslıq
Fənn: İxtisas fənni (Şifahi xalq ədəbiyyatı)

BAKI - 2018

İxtisas: Folklorşünaslıq – 5719.01
Təhsilin səviyyəsi: Doktorantura
Təlim forması: Əyani və qiyabi

Tərtib edən: **Mahmud ALLAHMANLI**
filologiya elmləri doktoru, professor,

Redaktor: **Paşa ƏFƏNDİYEV**
*filologiya elmləri doktoru, professor,
əməkdar elm xadimi*

Rəyçilər: **Elman QULİYEV**
*filologiya elmləri doktoru, professor,
Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti*

Seyfəddin RZAYEV
*filologiya elmləri doktoru, professor,
Bakı Avrasiya Universiteti*

MÜNDƏRİCAT

1	İzahat vərəqi.....	4
2	Qiymətləndirmə qaydaları.....	5
3	Öyrənilən mövzular.....	6
4	Qəbul imtahanının sualları.....	27
5	Ədəbiyyat siyahısı.....	29

İZAHAT VƏRƏQİ

“5719.01- Folklorşünaslıq” üzrə proqram həmin ixtisas üzrə hazırlığın məqsəd və vəzifələrini, məzmununu və texnologiyasını müəyyənləşdirən rəsmi sənəddir. Proqramda ixtisas üzrə hazırlığın məzmununun qısa təsviri, öyrənilən mövzular, onların ardıcılığı, mövzuların mənimsənilmə səviyyəsinin yoxlanma üsulları öz əksini tapmışdır.

“5719.01- Folklorşünaslıq” ixtisası üzrə hazırlıq xalq ədəbiyyatının ümumi problemlərini, janr səciyyəsinə, elmin ümumi nəzəri prinsiplərini, tarixini və onların tədqiqi sahələrini əhatə edir. Bu ixtisas üzrə hazırlıq nəticəsində əldə edilən biliklər vasitəsilə təhsilalanlar folklorşünaslığın ümumi və nəzəri məsələləri ilə bağlı elmi biliklər, nəzəri məlumatlar əldə edir.

İxtisası üzrə hazırlığın **əsas vəzifələri** ondan ibarətdir ki, bu ixtisası müvəffəqiyyətlə mənimsəyənlər:

- Folklorşünaslığın ümumi problemlərini
  - Xalq ədəbiyyatı haqqında elmin meydana gəlməsini (məktəb və nəzəriyyələri)
  - Azərbaycan folklorşünaslığının tarixini
  - Xalq ədəbiyyatının zəngin janr səciyyəsinə

  - Xalq ədəbiyyatı nümunələrinin toplanması, nəşri və tədqiqi məsələlərini
  - Müqayisəli folklorşünaslığın problemlərini
  - İncəsənətin mənşəyi haqqında elmi-nəzəri mülahizələri
  - Folklorşünaslıqda növ və janr problemini

  - Janrlararası əlaqələri
  - Formullar sistemini
- istiqlalında müvafiq **səriştə və vərdislər qazanacaqdır.**

QİYMƏTLƏNDİRMƏ QAYDALARI

2.1. Bilinin qiymətləndirilməsi çoxballı sistem əsasında aparılır.

2.2. İmtahan biletinə bir qayda olaraq fənni əhatə edən 5 sual daxil edilir. İmtahan biletinə daxil olan suallara verilən cavabların hər biri 10 bal şkalası ilə (0-10) qiymətləndirilir.

2.3. İmtahanın qiymət meyarları aşağıdakılardır:

- 10 bal** - keçilmiş materialı dərinləndən başa düşür, cavabı dəqiq və hərtərəflidir;
- 9 bal** - keçilmiş materialı tam başa düşür, cavabı dəqiqdir və mövzunun məzmununu açmağa bilər;
- 8 bal** - cavabında ümumi xarakterli bəzi qüsurlara yol verir;
- 7 bal** - materialı yaxşı başa düşür, lakin nəzəri cəhətdən bəzi məsələləri əsaslandırmağa bilmir;
- 6 bal** - cavabı əsasən düzgündür;
- 5 bal** - cavabında çatışmazlıqlar var, mövzunu tam əhatə etmə bilmir;
- 4 bal** - cavab qismən doğrudur, lakin mövzunu izah edərkən bəzi səhvlərə yol verir;
- 3 bal** - mövzudan xəbəri var, lakin fikrini əsaslandırmağa bacarmır;
- 1-2 bal** - mövzudan qismən xəbəri var;
- 0 bal** - suala cavab yoxdur.

2.4. Fənn üzrə imtahandan minimum keçid balı 33-dür.

2.5. Fənn üzrə yekun qiymət imtahanaqədərki fəaliyyətə və imtahan nəticəsinə görə toplanmış balların cəminə uyğun olaraq aşağıdakı qaydada müəyyənləşdirilir:

91-100 bal	"əla"	"A"
81-90 bal	"çox yaxşı"	"B"
71-80 bal	"yaxşı"	"C"
61-70 bal	"kafi"	"D"
51-60 bal	"qənaətbəxş"	"E"
0-50 bal	"qeyri-kafi"	"F"

2.6. Doktoranturaya qəbul haqqında yekun qərar iddiaçıların topladığı müsabiqə balı əsasında verilir. Müsabiqə balının maksimum həddi 100 bal olmaqla imtahan keçirilən fənlər üzrə toplanmış balların yekun cəminə görə 2.5-ci bənddə göstərilmiş cədvələ uyğun olaraq hesablanır.

Bu zaman ixtisas fənni üzrə toplanılan bal yekun müsabiqə balının 50%-i, digər fənlər üzrə toplanılan balların hər biri isə 25%-i həcmində götürülür.

2.7. Dissertant təhkim olunma haqqında qərar yalnız ixtisas fənni üzrə keçirilmiş müsahibənin nəticəsinə əsasən verilir.

ÖYRƏNİLƏN MÖVZULAR

1. Giriş. Xalq ədəbiyyatı haqda ümumi məlumat. Xalq ədəbiyyatı haqqında ümumi məlumat. ədəbiyyatının ehtiva etdiyi məzmun. Türk xalqlarında, eləcə də dünya mədəniyyət sistemində xalq ədəbiyyatı ilə bağlı fikir və mülahizələr. Xalqın mədəni-etnik inkişafını, adət-ənənəsini, tarixinin ayrı-ayrı mərhələlərindəki prosesi və s. öyrənmək üçün mənbə funksiyası. Folklor araşdırıcılarının xalq ədəbiyyatının öyrənilməsi sahəsindəki gördüyü işlər. Təhlillər, monoqrafik araşdırmalar.

2. Sənətdə mənşə problemi. Xalq ədəbiyyatının təşəkkülü. Dünya ədəbi-nəzəri fikrinin görkəmli nümayəndələri, folklorşünaslar, etnoqraflar, musiqişünaslar, dilçilər sənətin mənşəyi ilə bağlı müxtəlif səpkili mülahizələr yürütmüşlər. Yunan filosoflarının, Roma ədəbiyyatının görkəmli nümayəndələrinin, eləcə də Avropa elmi-nəzəri fikrinin bu sahədə ciddi mülahizələri bir tərəf kimi sənətin mənşəyinin müəyyənlişməsinə yönəlmişdir. Fales, Platon, Demokrit, Sokrat, Aristotel. Aristotelin "Poetika", "Etika", "Ritorika" əsərləri. Horatsinin "Pizonlara məktub", "Poeziya sənəti" əsəri. Azərbaycan ədəbi-nəzəri fikrinin mülahizələri və s. Klassik və müasir elmi-nəzəri fikirdə sənətin mənşəyi ilə bağlı fikir və mülahizələr. Sənətin mənşəyində əməyin rolu. İncəsənətin ilk rüşeymlərinin mövcudluğu. Dərk və idrak, görmə və eşitmə, təqlid. Qayaüstü təsvirlər. İncəsənətin çıxış nöqtəsi – mifologiya.

3. Folklorşünaslığın tarixi. Nəzəriyyələr. Folklorşünaslığın bir elm kimi formalaşması. Başqa elmlərlə əlaqəsi. Avropada meydana gələn nəzəriyyələr. Mifoloji məktəb (əsatirçilər), İqtibas nəzəriyyəsi, Tarixi məktəb, Antropoloji nəzəriyyə, Tarixi məktəb, Fin məktəbi və s. Nəzəriyyələrin meydana gəlməsini şərtləndirən amillər. Yakov və Vilhelm Qrim qardaşlarının folklorşünaslıqda yeri.

4. XIX əsr Azərbaycan folklorşünaslığı. Xalq ədəbiyyatının toplanmasına aid ilk nümunələr. XIX əsr Azərbaycan folklorşünaslığı. M.Kazımbəy, M.Mahmudbəyov, M.F.Axundov, E.Sultanov, T.Bayraməlibəyovun folklorşünaslıq fəaliyyəti. XIX əsr rus mətbuatında çap olunan Azərbaycan folklor nümunələri. "Тифлисские ведомости", «Кавказ», «Кавказский вестник», «Новое обозрение», СМОМПК və s. qəzet və jurnalların xalq ədəbiyyatının nəşri və öyrənilməsində rolu. "Əkinçi" qəzeti və Azərbaycan folkloru.

5. XX əsr Azərbaycan folklorşünaslığı. XX əsr Azərbaycan folklorşünaslığının tarixində yeni mərhələ kimi. S.Mümtaz, V.Xuluflu, H.Zeynallı, Y.V.Çəmənəminli, Ə.Abidin, H.Əlizadə, F.Köçərli, Ü.Hacıbəyov, N.Nərimanov, R.Əfəndiyev, A.Şaiq və başqalarının folklorşünaslıq fəaliyyəti. Azərbaycanı tədqiq və tətəbbö cəmiyyətinin yaranması. XX əsr Azərbaycan mətbuatının folklorşünaslığın formalaşmasında rolu. İlk nəşrlər. Dastanların, nağılların ayrı-yarı cildlərinin nəşri. Akademik nəşrlərin yaranması. M.H.Təhmasibin, H.Araslının, Ə.Axundovun, P.Əfəndiyevin, V.Vəliyevin, İ.Abbasovun, M.Həkimovun, R.Rüstəmzadənin, S.Paşayevin və s. folklorşünaslıq fəaliyyəti.Yazıçı və folklor. Nizami və xalq ədəbiyyatı.

6. Mərasimlər. Mövsüm və məişət mərasimləri. Mövsüm və məişət mərasimləri haqqında ümumi məlumat. Onların məzmun xüsusiyyətləri. Mövsüm mərasimlərinin öyrənilməsi tarixi. Mövsüm mərasimləri ilə bağlı Azərbaycan folklorşünaslarının qənaətləri. Bahar mərasimi. Bahar mərasimində əski rituallar. Qədim insanların mərasim görüşləri. Mərasim nəğmələrində inanış və etiqad motivləri.

Məişət mərasimləri. Məişət mərasimi ilə bağlı yaranan nəğmələr. Sənətin mənşəyində və təşəkkülündə mərasimlərin rolu. Məişət mərasimlərinin xarakteristikası. Xalqların məişət zənginliyinin ifadəliliyində nəğmələrin rolu. Toy və yas mərasimləri. Ritualların zənginliyi və mahiyyətində işarələnən məzmun. Azərbaycanda məişət mərasimləri ilə bağlı yaranan nəğmələr. onların toplanması və nəşri problemi. Region folklorunda məişət mərasimlərinin toplanması vəziyyəti. Toy nəğmələri, onların poetik strukturu. Mətn sxemləri.

7.Mif və mifologiya. Mif nədir? Mif haqqında ümumi məlumat. Dünya folklorşünaslığının miflərlə bağlı qənaət və mülahizələri. Miflərin qruplaşdırılması. Azərbaycanda miflərin toplanması, nəşri və tədqiqi. “Avesta”da mifik görüşlər. Oğuzla bağlı miflər. Dünyanın yaranması haqqında miflər. Kosmoqonik miflər. İlk insan haqqında miflər. Totemlə bağlı miflər. Antropoloji miflərin səciyyəsi. Azərbaycan folklorunda mifoloji obraz və süjetlər. Çağdaş mərhələdə mifologiyanın tədqiq problemləri.

8. Xalq ədəbiyyatının janrları. Əmək nəğmələri. Xalq poeziyası. Xalq ədəbiyyatında növ və janr anlayışı. Epik, lirik və dramatik növ. Lirik növün janrları. Əmək nəğmələri. Əmək nəğmələrinin janr, məzmun, üslub xüsusiyyətləri. Əmək nəğmələrinin toplanması, nəşri və tədqiqi problemi. Azərbaycan folklorşünaslarının təhlillərində əmək nəğmələri. Toplama materiallarında əmək nəğmələrinin bölgü səciyyəsi. Əmək nəğmələrinin tədqiqi tarixi və çağdaş vəziyyəti.

Xalq poeziyasının ideya-mövzu istiqamətləri. İpəkçiliklə bağlı yaranan nəğmələr və onların səciyyəsi. Toxuculuqla əlaqədar yaranan nəğmələrin ideya-mövzu istiqamətləri. Balıqçılıq və ovçuluqla bağlı yaranan nəğmələr. Nəğmələrin qədim insanların məşğuliyyətini, həyat tərzini ifadə etmək imkanları. Xalq poeziyası (ipəkçilik, toxuculuq, balıqçılıq və s.) öyrənilməsi tarixi və onların məzmun xüsusiyyətləri.

9. Holavarlar, sayaçı nəğmələri. Əkinçiliyin meydana gəlməsi. Qədim insanların həyat şəraitinin nizamında əkinçiliyin funksional səciyyəsi. Bədii dünücəsinin formalaşmasında əməyin rolu. Holavarlar onların səciyyəvi xüsusiyyətlər. Əkinçiliklə bağlı yaranan nəğmələrin tədqiqi. Holavar sözünün ifadə etdiyi məzmun. Azərbaycan folklorşünaslığında holavarlarla bağlı fikir və mülahizələr. F.Köçərlinin, M.Arifin, Ə.Axundovun, P.Əfəndiyevin, M.Həkimovun və başqalarının holavarlar haqqında qənaətləri. Sayaçı nəğmələrinin səciyyəvi xüsusiyyətləri. Etnoqrafların, arxeoloqların, folklorşünasların bu istiqamətdə mülahizələri. Sayaçı nəğmələrinin poetik sistemi.

10. Bayatı xalq poeziyasında mükəmməl nümunə kimi. Türk xalqlarında bayatı şeir forması kimi. Bayatların janr səciyyəsi. Xalq poeziyasının mükəmməl forması- bayatı. Bayatların strukturu. Toplanması və nəşri. Mövzu rəngarəngliyi.Etnosun tarixi gerçəkliklərini ifadə etmək imkanları. İctimai məzmunlu bayatılar. Tədqiqi problemləri. Ayrı-ayrı antologiyalarda bayatı nümunələri. Variantlılıq xarakteri.Ə.Abidin, C.Əfəndizadənin, B.Behcətin, S.Mümtazın, M.H.Təhmasibin, Ə.Axundovun, P.Əfəndiyevin, M.Həkimovun, S.Paşayevin bayatı ilə bağlı mülahizələri

11. Epik növ. Epik növün janrları. Əfsanə, rəvayət, nağıl, tapmaca, atalar sözü və məsəllər, onların səciyyəvi xüsusiyyətləri. Janr sistemi. Struktur səciyyəsi. Əfsunların forma xüsusiyyətlərində işarələnən məzmun. Onların toplanması, nəşri və tədqiqi tarixi. Əfsun – söz vasitəsilə sehr. Söz düzümü və onların yerinə yetirdiyi funksiya. Təsərrüfat həyatı ilə bağlı əfsunlar. Tapmaca xalq ədəbiyyatının ən geniş yayılmış formalarından biri kimi. Tapmacaların janr səciyyəsi və metaforik xarakteri. Əfsanə və rəvayətlərin oxşar və fərqli xüsusiyyətləri. Nağıllar. Nağılların qruplaşdırılması. Sehrli nağıllar. Heyvanlar haqında nağıllar, məişət nağılları, tarixi nağıllar. Uşaq nağılları. Nağıllarda sehrli obrazlar. Uşaq folkloru. Epik növün janrlarının öyrənilməsi vəziyyəti. Sənətkarlıq xüsusiyyətləri.

12. Dramatik növ. Dramatik növ haqqında ümumi məlumat. Xalq dramlarının səciyyəsi. Meydan tamaşaları. Mərasimlə əlaqədar dramlar. “Kosa-kosa”, “Tənbəl qardaş”, “Əkəndə yox, biçəndə yox, yeyəndə orta qardaş”. İctimai məzmunlu dramlar. “Keçəl”, “Xan-xan” Ailə-məişət dramları. “Aşna”, “Tapdıq çoban”, “Bic nöker”, “Maraloyunu” və s. Xalq dramlarının məzmun xüsusiyyətləri.

13. Dastanlar. Qəhrəmanlıq dastanları. Dastan haqqında ümumi məlumat. Dastanın mətn strukturu. Yaranma yolları. Mövzu xüsusiyyətləri. Formullar sistemi. Nəzmlə nəsrin növbələşməsi. Oğuznamələr. Qəhrəmanlıq dastanları. Türk dastançılıq ənənəsi. Uyğur dastanları “Törəyiş”, “Köç”. Onların spesifikasiyası. Göytürk dastanları (“Bozqurd”, “Ərqənəkən”). Məzmun xüsusiyyətləri. “Kitabi-Dədə Qorqud” dastanları haqqında ümumi məlumat. Dastanın quruluşu. Boyların ümumi səciyyəsi. “Kitabi-Dədə Qorqud”da ozan obrazı. Dastanın variantları (Vatikan və Drezden variantı). “Kitabi-Dədə Qorqud”un nəşri tarixi. Azərbaycanda nəşrləri. Dastanda obrazların səciyyəsi. Qadın obrazları.

“Koroğlu” dastanı. Dastanın versiya və variantları. Azərbaycan koroğluşünaslığı. Dastanın nəşrləri. Koroğluşünaslığın formalaşma tarixi. Avropada dastanın nəşrləri. Şopen, A.Xodzko, Penni, J.Sand və başqalarının dastanla bağlı fikir və mülahizələri. “Koroğlu”nun Azərbaycanda nəşrləri. V.Xulufu, H.Əlizadə, M.H.Təhmasibin nəşrləri. Son dövr Azərbaycan koroğluşünaslığı. Dastanın qolları. Qolların məzmun və ideya xüsusiyyətləri. Obrazların səciyyəsi. Qəhrəman odrazı.

“Qaçaq Nəbi”, “Qaçaq Kərəm”, “Qandal Nağı”, “Qara Tanrıverdi”, “Qaçaq Yusif”, “Səməd bəy”, “Qaçaq İsxan”, “Qaçaq İsmayıl və s. Qaçaq dastanlarının yaranmasını şərtləndirən amillər. Qaçaq hərəkəti. Azərbaycan xalqının tarixində qaçaq hərəkəti xüsusi mərhələ kimi. Dastan ənənəsi və qaçaq dastanları. Qaçaq dastanları aşiq yaradıcılığının mühüm hissəsi kimi. Qaçaq dastanlarının struktur xüsusiyyətləri. Dastan poetikasında qaçaq dastanlarının özəllikləri. Qaçaq dastanlarında aşiq obrazı. Qadın obrazları. “Qaçaq Süleyman” dastanı. Qaçaq dastanlarının toplanması və nəşri. Qaçaq dastanını tədqiq problemləri. Folklorşünas alimlərin qaçaq dastanları ilə bağlı fikir və mülahizələri. Dastan qəhrəmanlarını tipologiyası. Qaçaq dastanlarının hadisə, əhvalat, rəvayət xarakteri. Qaçaq dastanlarında tarixilik və bədiilik.

14. Məhəbbət dastanları. Dastanların qruplaşdırılması. Məhəbbət dastanlarının yaranması yolları. Janr xüsusiyyətləri. Toplanması nəşri və tədqiqi. Məhəbbət dastanlarında tarixilik. Büta məsələsi. Məhəbbət dastanlarını nəşri və öyrənilməsi tarixi. “Yetim Aydın”, “Qurbani”, “Abbas və Gülgəz”, “Əsli və Kərəm”, “Aşiq Qərib”, “Nəcəf və Pərizad”, “Sarı Aşiq və Yaxşı”, “Novruz və qəndab”, “Lətif şah”, “Seydi və Pəri”, “Tahir Və Zöhrə”, “Xəstə Qasım və Mələksima”, “Seyfəlimülük”, “Abdulla və Cahan”, “Arzu və Qənbər”, “Valeh və Zərnigar” və s dastanların məzmunu. Mövzu və ideya xüsusiyyətləri. Dastanlarda əski inam və etiqadlar, mifoloji təsəvvürlər. Məhəbbət dastanlarının strukturu. Ustadnamə və onların poetik sistemi. Ustadnamələrin dastan strukturunda yeri. Məhəbbət dastanlarında dastan formulları. Duvaqqapma. Dastan poetikası. Dastan sonluğu. Başlanğıc və sonluq formulları. Dastan qəhrəmanları. Dastanlarda motivləşmə.

“Tahir və Zöhrə”, “Əmrah” dastanları. “Tahir və Zöhrə” türk və Qafqaz xalqları arasında geniş yayılmış dastan nümunəsidir. Dastanın Azərbaycan variantının spesifik xüsusiyyətləri. “Tahir və Zöhrə” dastanının qaynaqları. Dastanın tədqiq problemləri. Janr

məzmunu. Azərbaycanda “Tahir və Zöhrə dastanının nəşrləri. Öyrənilmə vəziyyəti. Dastanın obrazlar sistemi. Hadisələrin coğrafiyası. Dastan strukturu. Formul rəngarəngliyi. Başlanğıc və sonluq formulları. Mifik elementlərin dastanda qorunuşu və ifadəsi. Dastan ənənəsində “Tahir və Zöhrə”nin yeri. Nəsr və nəzm növbələşməsi. Son dövr aşiq repertuarında bu dastanın yeri. “Əmrah” dastanının mövzu xüsusiyyətləri. Dastanın məzmunu. Poetik sistemi. Obrazların səciyyəsi. Əmrahla bağlı folklorşünaslıqda fikir və mülahizələr. Tarixi şəxsiyyət kimi fəaliyyəti. Bədii yaradıcılığı. Azərbaycanda bu dastanın variantları. Nəşri və tədqiqi problemləri.

“Əsli və Kərəm”, “Aşiq Qərib” dastanı. “Əsli və Kərəm” dastanının nəşrləri. Dastanın tədqiq tarixi. “Əsli və Kərəm” dastanının tolanma və tədqiq vəziyyəti. Dastan ənənəsində “Aşiq Qərib” və “Əsli- Kərəm” dastanlarının yeri. “Əsli və Kərəm”in strukturu. Dastan qəhrəmanları. Kərəm, Əsli, Ziyad xan, Sofi, Keşiş və s. obrazların təhlili. Əslinin getdiyi yerlərin coğrafiyası (səfər xəritəsi). “Əsli və Kərəm”də büta verilməməsinin səbəbləri. Milli və dini münasibətlərin görünüşü. Lələ obrazı və onun semantik məzmunu. “Aşiq Qərib” dastanının əsas ideyası. Qəribliyin ifadəsi. “Aşiq Qərib”də buta motivi. Qəribliyin digər dastanlarda ifadəsi. Dünya dastan ənənəsində qəriblik. “Aşiq Qərib” dastanında obrazların səciyyəsi. Dastanın poetik strukturu. “Kitabi-Dədə Qorqud” dastanındakı qəriblik motivi ilə “Aşiq Qərib”də qəriblik motivinin müqayisəsi. Dastan formulları.

“Qurbani”, “Abbas və Gülgöz” dastanları. Aşiq dastan yaradıcılığı. “Qurbani” “Abbas və Gülgöz” dastanları. Aşiq dastan yaradıcılığının xüsusiyyətləri. Ustad sənətkarlarla bağlı yaranan dastanların yaranma yolları. Folklorşünaslıqda bu tip dastanlarla bağlı fikir və mülahizələr. “Qurbani” dastanının Diri versiyası. “Qurbani” dastanının variantları. Dirili Qurbaninin həyat və yaradıcılığının dastanda əksi vəziyyəti. Qurbani aşiq yaradıcılığının görkəmli nümayəndəsi kimi. Qurbani şeirlərinin toplanması, nəşri və tədqiqi. Qurbaninin həyat və yaradıcılığı ilə bağlı mülahizələr. Dastanda övladsızlıq məsələsi. Obrazların səciyyəsi. Büta məsələsinin dastanda qoyuluşu. Haqq aşığı funksiyası və onun dastanda statusu. Dastanın nəşri, strukturu, məzmunu.

“Abbas və Gülgöz” dastanının nəşrləri. Aşiq Abbas Tufarqanlının həyatının dastanda ifadəsi. Dastanın məzmunu. Azərbaycan dastan ənənəsində yeri. Dastan müqəddiməsi, ustadnamələrin məzmunu. Obrazların səciyyəsi. Tarixiliyin görünüşü. Dastan formulları. Başlanğıc və sonluq formulları. Öyrənilmə və tədqiq vəziyyəti. Dastanda aşiq obrazı. Abbas, Gülgöz Pəri, Dəli Becan, Şah Abbas və s. obrazların təhlili.

“Arzu və Qənbər”, “Yaxşı və Yaman” dastanı. “Arzu və Qənbər” dastanının variantları. Türk xalqları arasında “Arzi və Qənbər” dastanı. Dastanın özünəməxsusluğu. Toplanma, nəşr və tədqiqi məsələləri. “Arzu və Qənbər” dastanının məzmunu. Bayatı əsasında yaranmış dastanlar. “Arzu və Qənbər” dastanının Azərbaycan variantları. Öyrənilmə vəziyyəti. Dastanın türkmən variantı. Obrazların səciyyəsi. Poetik strukturu. Məzmun xüsusiyyətləri.

“Yaxşı və Yaman” dastanı. Sarı Aşığın həyatının dastanda əksi səviyyəsi. Sarı Aşiq Dastanın əsas qəhrəmanı kimi. Bayatı əsasında yaranmış dastanlar sırasında “Yaxşı və Yaman”ın yeri. Dastanın rəvayət və əfsanə xarakteri. Obrazların səciyyəsi. Janr xüsusiyyətləri. Dastan strukturunun spesifikasiyası. “Yaxşı və Yaman” dastanının toplanması, nəşri və tədqiqi məsələləri

“Xəstə Qasım və Mələksima”, “Valeh və Zərnigar” dastanları. XVIII əsr aşiq yaradıcılığının görkəmli nümayəndələri ilə bağlı dastanlar. Xəstə Qasım dastan qəhrəmanı kimi. Xəstə Qasımla bağlı dastanını yaranması. Aşiq dastan yaradıcılığında “Xəstə Qasım və Mələksima” dastanının yeri. Ustad sənətkarın həyat və yaradıcılığının dastanda ifadə səviyyəsi. Dastanın poetik strukturu. Xəstə Qasım və Mələksima”nın məzmunu. Dastanda obrazların səciyyəsi. Xəstə Qasım dastan qəhrəmanı kimi. Dastanın nəşri və tədqiqi tarixi. Dastan söyləyiciləri. Aşiq repertuarında “Xəstə Qasım və Mələksima” dastanının yeri. Dastanda sənətkar obrazı.

Abdalgülablı Aşiq Valehin həyatı ilə bağlı yaranan dastan. XVIII əsr Qarabağ ədəbi mühiti. Mühitin dastanda ifadəsi. Zərnigar obrazının aşiq kimi təhlili. Zərnigar tarixi şəxsiyyət

kimi. Dastan qəhrəmanı olaraq Zərnigarın sənətkar obrazı. Məsum Əfəndi obrazı. Dastanda Dərbəndin bir mühit olaraq görünüşü. Aşıq Valehin həyatının dastanda ifadəsi. Dastanın toplanması, nəşri, tədqiqi problemi.

15. Məhəbbət və qəhrəmanlıq hüdudlarında dayanan dastanlar. Məişət dastanları. Məhəbbət və qəhrəmanlıq hüdudunda dayanan dastanlar və onların xüsusiyyətləri. “Şah İsmayıl” dastanının öyrənilmə vəziyyəti. Folklorşünaslıqda bu dastanlarla bağlı fiki və mülhizələr. Fikir ayrılıqlarının səbəb və qaynaqları. Şah İsmayıl obrazının kimliyi. Dastanda tarixilik. Struktur problemləri. Variantların müqayisəli təhlili. Türkiyə, Cənubi Azərbaycan variantları. Təbriz, İrəvan, Sadaxlı, H.Əlizadə və s. variantların məzmunu. Obrazların səciyyəsi. Ailə-məişət dastanı “Alı xan və Pəri xanım”. Dastanın nəşrləri. Toplanması və tədqiqi tarixi. Poetik strukturu.

16. Aşıq yaradıcılığı. Aşıq yaradıcılığı haqqında ümumi məlumat. Ozan, dədə, yanşaq, varsaq, aşıq terminləri və onların səciyyəsi. Etimologiyası. Ozanlıq və aşıqlıq. Ustad aşıqlar. İfaçı və yaradıcı aşıqlar. Aşıq şeiri şəkilləri. Xalq şeiri və aşıq şeiri. Onların genetikası. Türk şeir ənənəsində aşıqların rolu. Qurbanı, Abbas Tufarqanlı, Sarı Aşıq, Miskin Abdal, Ləzgi Əhməd, Xəstə Qasım, Aşıq Valeh, Ağ Aşıq, Aşıq Alı, Aşıq Ələsgər, Şişqayalı Aydın, Şair Məmməd Hüseyin, Hüseyin Şəmki, Hüseyin Bozalqanlı, Çoban Əfqan, Şeyda Əziz, Şair Nəbi və s. Yaradıcı aşıq və el şairlərinin xalq poeziyasında oynadığı rol. Aşıq qurultayları. Aşıq yaradıcılığının tədqiq problemləri.

XV-XVI əsr aşıq yaradıcılığı. Aşıq adı ilə tanınmadan sonrakı mərhələnin spesifikasiyası. Aşıq yaradıcılığında improvizasiya. Sinkretikliyin aşıq sənətində özünəməxsusluq kimi xarakteristikası. Dünya sinkretik sənəti. Aşıq yaradıcılığında sinkretikliyin spesifikasiyası. XV-XVI əsrin aşıq adı ilə tanınmadan sonra dövrdə mərhələ kimi səciyyələnməsi. Onu şərtləndirən amillər. Qurbanının yaradıcılığı. Şah İsmayıl, Dirili Qurbani, Miskin Abdal yaxınlığı. Qurbanının Ş.İ.Xətəiyə həsr etdiyi şeirlər. Qurbani şeirlərinin toplanması, nəşri və tədqiqi problemləri. XVI əsr aşıq yaradıcılığının mövzu dairəsi.

XVII əsr aşıq yaradıcılığı. Aşıq yaradıcılığının inkişafında XVII əsr bir mərhələ kimi. Bu dövr aşıq yaradıcılığının spesifikasiyası. Ustad-şagird ənənəsi. Aşıq şeirinin zənginləşmə faktları. Bu dövrdə ustad kimi yaşamış sənətkarlar. Qaracaoğlan, Qul Mahmud, Dostu Şirvanlı, Dəllək Murad, Abbas Tufarqanlı, Sarı Aşıq, Aşıq Səməd və s. Həyat və yaradıcılıqlarının öyrənilməsi problemi. Toplama məsələləri.

XVIII əsr aşıq yaradıcılığı. XVIII əsr aşıq yaradıcılığının spesifikasiyası. Ənənə və özünəməxsusluq. Ustad-şagird ənənəsi. Aşıq deyişmələri. Dastan yaradıcılığı. Ustad sənətkarlar. Xəstə Qasım, Ləzgi Əhməd, Abdalgülablı Aşıq Valeh, Ağ Aşıq, Aşıq Qənbər, Qul Allahqulu, Zərnigar xanım, Varxiyanlı Məhəmməd, Aşıq Süleyman və s. kimi sənətkarların yaradıcılıq ənənələri. Bu dövrdə yaranan saz havaları. Dini motivli şeirlərin aşıq deyişmələrində aparıcı yeri. XVIII əsr aşıq yaradıcılığının tədqiq problemləri. Toplama, nəşr məsələləri. Sonrakı mərhələdə bu ənənənin yaşanışı. Aşıq mühitlərinin formalaşması.

XIX-XX əsr aşıq yaradıcılığı. XIX əsr aşıq yaradıcılığının inkişafında yeni mərhələ kimi. Bu dövrdə mərhələ olmanı səciyyələndirən xüsusiyyətlər. Aşıq mühitlərinin yaranması. Göyçə, Dərbənd, Borçalı, Təbriz, Qarabağ, Şirvan, Çıldır, Qazax, Tovuz, Gədəbəy və s. aşıq mühitləri. Bu mühitləri formalaşdıran amillər. Onların özünəməxsusluq spesifikasiyası. Bu mühitdə Ağ Aşıq, Aşıq Alı, Aşıq Ələsgər xətti. Aşıq Hüseyin Şəmki, Aşıq Alı, Şair Məmməd Hüseyin, Aşıq Ələsgər, Aşıq Məhəmməd, Ağdabanlı Qurban, Mola Cümə, Aşıq Mirzə, Aşıq Əsəd və s. (bu sənətkarların bəzilərinin yaradıcılığının bir hissəsi iyirminci əsrə düşür) ustadların aşıq sənətində yeri. Məclis ədəb-ərkanı. XIX-XX əsr aşıq yaradıcılığının toplanması, nəşr və tədqiq problemləri.

17. Çağdaş mərhələdə folklorşünaslığın tədqiq problemləri. Müstəqillikdən sonrakı Azərbaycan folklorşünaslığı. Folklorşünaslığın müasir problemləri. Region folklorunun öyrənilmə vəziyyəti. Toplama, nəşr və tədqiq məsələləri. Müqayisəli folklorşünaslığın ümumi məsələləri. Çağdaş folklorşünaslığın görkəmli nümayəndələri.

**“5719.01- Folklorşünaslıq” ixtisası üzrə doktorantura və dissertanturaya
qəbul imtahanının sualları**

1. Folklorşünaslıqla bağlı nəzəriyyələr (mifoloji məktəb, iqtibas nəzəriyyəsi, tarixi məktəb, antropoloji nəzəriyyə)
2. Xalq ədəbiyyatının mənşəyi haqqında (animizm, totemizm, antropomorfizm)
3. Folklorşünaslığın başqa elmlərlə əlaqəsi
4. Antropoloji miflər
5. XIX əsr Azərbaycan folklorşünaslığı. M.Mahmudbəyov, E.Sultanovun folklorşünaslıq fəaliyyəti
6. V.Xulufunun folklorşünaslıq fəaliyyəti
7. Əmək nəğmələri (holavarlar, sayacı sözləri)
8. “Kitabi –Dədə Qorqud” dastanının bədii xüsusiyyətləri
9. Oğuz bəhədirləri və onların qəhrəmanlığı. “Qazan xanın evinin yağmalanması” boyu
10. Oğuzla bağlı miflər
11. Göytürk dastanları. “Ərqənəkən”
12. Atalar sözləri və məsəllər. Oxşar və fərqli cəhətləri
13. XVIII əsr aşiq yaradıcılığı. Xəstə Qasım
14. H.Araslının folklorşünaslıq fəaliyyəti
15. “Koroğlu” dastanı.
16. Nizami və şifahi xalq ədəbiyyatı
17. Nağıllarda div obrazı
18. M.H.Təhmasibin folklorşünaslıq fəaliyyəti
19. “Koroğlu” dastanında Çənlibelin təsviri
20. Aşiq dastanları və onların xüsusiyyətləri. “Abbas və Gülgöz”
21. Aşiq Ələsgərin şeirlərində ictimai motivlər
22. Ozan, dədə, işiq, aşiq, yanşaq
23. XIX əsr Azərbaycan folklorşünaslığı
24. Xəstə Qasımın ustadnamələri
25. Orta əsr əlyazmalarında folklor nümunələri
26. XX əsr Azərbaycan folklorşünaslığı. S.Mümtaz, H.Əlizadə
27. Məhəbbət dastanlarının yaranma yolları
28. XVI əsr aşiq yaradıcılığı. Qurbani
29. Aşiq Valehin həyat və yaradıcılığı
30. “Şah İsmayıl” dastanı
31. Aşiq Ələsgərdə təbiət tərənnümü
32. “Kitabi –Dədə Qorqud” dastanları. “Dirsə xan oğlu Buğacın boyu”
33. Nağılların qruplaşdırılması və onların xüsusiyyətləri
34. “Koroğlu” dastanının nəşrləri
35. Göytürk dastanları. “Boz qurd”
36. Mərasimlər. Məişət mərasimləri
37. “Kitabi –Dədə Qorqud” dastanları. “Baybura oğlu Bamsı Beyrək” boyu
38. “Abbas və Gülgöz” dastanı
39. “Koroğlu” dastanında “Durna teli qolu”
40. Uyğur dastanları. “Törəyiş”, “Köç”
41. Nağıllarda keçəl obrazı

42. Oğuznamələr
43. Sehrli nağıllar və onların xüsusiyyətləri
44. “Koroğlu” dastanında mifoloji motivlər
45. Molla Cümənin həyat və yaradıcılığı
46. Aşıq Hüseyn Şəmkiqlinin həyat və yaradıcılığı
47. Sehrli nağıllarda mifoloji obrazlar
48. “Koroğlu” dastanının əsas qolları. “Eyvazın Çənlibelə gətirilməsi”
49. Aşıq Abbas Tufarqanlının yaradıcılığı
50. Müstəqillik dövrü Azərbaycan folklorşünaslığı
51. S.Mümtazın folklorşünaslıq fəaliyyəti
52. S.Vurğun və şifahi xalq ədəbiyyatı
53. “Aşıq Qərib” dastanında qəriblik motivi
54. Sarı Aşığın həyat və yaradıcılığı
55. Dünyanın yaranması haqqında miflər.
56. Əsatirçilər nəzəriyyəsi. Yakov və Vilhelm Qrim qardaşları
57. “Tahir və Zöhrə” dastanında obrazların səciyyəsi
58. XX əsrin 20-30-cu illərində Azərbaycan folklorşünaslığı
59. “Oğuz Kağan” dastanında qəhrəman obrazı
60. Aşıq Alının həyat və yaradıcılığı
61. Mərasimlər. Mövsüm mərasimləri
62. Tarixi nağıllar və onların xüsusiyyətləri
63. Əmin Abidin folklorşünaslıq fəaliyyəti
64. Bayatıların toplanması və nəşri tarixi
65. Aşıq Hüseyn Bozalqanlının həyat və yaradıcılığı
66. Qaçaq dastanları. “Qaçaq Nəbi”
67. “Koroğlu” dastanı. “Alı kişi qolu”
68. Aşıq şeirinin şəkilləri. Cığalı tənqid
69. Xalq dramları. Mərasimlərlə əlaqədar dramlar
70. Mövsüm mərasimləri. Novruz bayramı
71. Lətifələr. Molla Nəsrəddin lətifələri
72. Y.V.Çəmənəminlinin folklorşünaslıq fəaliyyəti
73. “Kitabi-Dədə Qorqud” dastanının müqəddiməsi
74. Aşıq rəvayətləri
75. Nağılların bədii xüsusiyyətləri

Ədəbiyyat siyahısı

Əsas ədəbiyyat:

Bədii əsərlər

1. Azərbaycan aşığı və el şairləri. 2 cildə, 1 c., Tərtib edən Ə.Axundov, Bakı, Elm, 1983, 374 s.
2. Azərbaycan ədəbiyyatı inciləri. Dastanlar. Tərtib edən B.Abdullayev, Bakı, Yazıçı, 1987, 571 s.
3. Azərbaycan dastanları. Beş cildə. Bakı, EA, 1965-1970
4. Azərbaycan mifoloji mətnləri. Bakı, Elm, 1988
5. Azərbaycan nağılları. Üç cildə. Bakı, AZƏRB. EA., 1941-1949
6. Aşıq şeirindən seçmələr. Toplayıb tərtib edənlər: H.Arif, M.Həkimov. Bakı, Gənclik, 1984, 196 s.
7. Bayatılar. Bakı, 1956
8. Arazam Kürə bəndəm. Bakı, Yazıçı, 1986
9. Kitabı-Dədə Qorqud. Bakı, Gənclik, 1978, 182 s.
10. Koroğlu. Tərtib edən M.H.Təhmasib. Bakı, Gənclik, 1975, 364 s.
11. Qurbani. Tərtib edən Q.Kazımov. Bakı, BDU, 190, 280 s.
12. Mahnılar. Bakı, 1967
13. Molla Nəsrəddin lətifələri. Bakı, EA, 1960, 1965
14. Müdrik sözlər. Bakı, Yazıçı, 1979

8.2. Əlavə ədəbiyyat:

Elmi əsərlər

1. Araslı H. Aşıq yaradıcılığı. Bakı, Birləşmiş nəşriyyat, 1960, 136 s.
2. Əfəndiyev P. Azərbaycan şifahi xalq ədəbiyyatı. Bakı, Maarif, 1992, 477 s.
3. Həkimov M. Azərbaycan aşığı şeir şəkilləri və qaynaqları. Bakı, Maarif, 1999, 376 s.
4. Həkimov M. Aşıq sənətinin poetikası. Bakı, Səda, 2004, 608 s.
5. İbrahimov M. Aşıq poeziyasında realism. Bakı, Elm, 1966, 84 s.
6. Kazımov Q. Qurbani və poetikası. Bakı, ADU, 1996, 198 s.
7. Rüstəmzadə R. El qəhrəmanları xalq ədəbiyyatında. Bakı, Gənclik, 1984, 171 s.
8. Seyidov M.M. Varsaq sözü haqqında / Ədəbiyyat və dil institutunun əsərləri, VII c., Bakı: Elm, 1954, s.175-185
9. Təhmasib M.H. Azərbaycan xalq dastanları (orta əsrlər) Bakı, Elm, 1972, 397 s.
10. Vəkilov Q. XIX əsr aşığı lirikası. Bakı, Maarif, 1993, 144 s.
11. Vəliyev V. Azərbaycan folklore. Bakı, Maarif, 414 s.

Türk dilində ədəbiyyat

1. Abdulqadir İ. Tarixdə və bu gün şamanizm. Türkiyə, Ankara, 1954, s. 13-150
2. Bahəddin Ö. İslamiyyətdən öncə türk kultur tarixi. Türkiyə, Ankara, 1962, s. 14-49
3. Bahəddin Ö. Türk mitolojisi. Türkiyə, Ankara, 1971, s. 3-36
4. Dizdaroğlu H. Xalq şeirində tiplər. Türk dili, türk xalq ədəbiyyatı özəl sayısı. Aylıq dil və ədəbiyyat dərgisi. Türkiyə, Ankara, 1968, s. 174-186
5. İbrahim Qəfəsoğlu Türk milli kulturu. Türkiyə İstanbul, 1992, s.15-383
6. Köprülüzadə F. Türk ədəbiyyatında ilk mütəsəvvüflər. Türkiyə, İstanbul, 1918, s. 271-275
8. Radlov V.V. Sibiriyan. II c., Türkiyə, İstanbul, 1956, s.5-17